

Jure Brkan

SVETIŠTE PREMA OPĆEM ZAKONIKU KANONSKOG PRAVA

“Neka se u svetištima obilnije pružaju vjernicima sredstva spasenja, revno naviješta riječ Božja, prikladno unapređuje bogoslužni života, osobito euharistijskim i pokorničkim slavljem, i neka se njeguju odobreni oblici pučke pobožnosti” (kan. 1234, § 1).

UVOD

U Starom zavjetu svetište bi bilo mjesto gdje je Bog prisutan, šator sastanka (Levitski zakonik 16, 16) ili unutarnji dio u hramu koji je rezerviran kao tabernakul u Jeruzalemskom hramu ili Jeruzalemski hram kao građevina. U Psalmu 114, 2 čitamo “Judeja mu posta svetište, a Izrael kraljevstvo njegovo”. Bog prebiva u Božjem narodu, Bog je svetište u svom narodu (Iz 8, 14). *U Novom zavjetu*, u prenesenom značenju, Crkva je hram gdje Bog posebno prebiva (usp. Ef 2, 21; 1 Kor 3, 16); Bog prebiva u svakom vjerniku ((Rim 8, 11). Krist, vrhovni svećenik, snagom svoje krvi ušao je u svetište na nebesima i “i kao bogoslužnik Svetinje i Šatora istinskoga što ga podiže Gospodin, a ne čovjek” (Heb 8, 2).

U Zakoniku kanonskoga prava pod svetište podrazumijevamo crkvu ili neko posvećeno mjesto gdje vjernici na poseban način iz pobožnosti u velikom broju dolaze kao hodočasnici (kan. 1230).¹

Prije Zakonika Katoličke Crkve iz 1983. crkveno-pravnu definiciju svetišta nismo imali. Pravna nauka o svetištima nije bila zastupljena ni u Dekretalima, ni u Dekretalistima, ni u nauci pojedinih klasičnih kanonskih pisaca. Istini za volju, u Zakoniku iz 1917. imamo govor o hodočašćima (kan. 2313), o bazilikama (kan. 1180), o kaptolskim crkvama (393, §1), o katedralnim

¹ Usp. L. H. ACEVEDO, Santuario (Sanctuarium), u: *Nuovo Dizionario di diritto canonico* (a cura di: Carlos Corral Salvator), San Paolo, Milano, 1993., str. 954 – 955.

crkvama 1165, § 3), o župnim crkvama (kan. 609, §3, 774; 1165, §3, 1186, br. 2, 2272, br. 2), ali još nemamo posebnu legislativu o pravnom pojmu *svetišta* do godine 1956. kada je Kongregacija za sjemeništa odgovorila da je svetište sveto mjesto ili crkva koja je određena za božanski kult, što su ga vjernici, zbog posebnog razloga pobožnosti, uzeli kao cilj hodočašća s nakanom da u njemu traže milosti i vrše zavjete.² Današnju pravnu definiciju svetišta imamo u Zakoniku iz 1983. kan. 1230. Posebno je papa Pavao VI. uvidio da treba ispuniti tu pravnu prazninu i da svetište treba pravno definirati. Nakon II. vatikanskoga sabora govor o svetištima našao je mjesto u Općem zakoniku kanonskog prava iz 1983. godine. U tom Zakoniku govor je “o svetištima” crkveni zakonodavac postavio u četvrtu knjigu Zakonika “Posvećiteljska služba Crkve” nakon sakramenata (prvi dio), drugi čini božanskog kulta (drugi dio), u treći dio sveta mjesta i vremena, poglavlje treće “Svetišta” kan. 1230-1234. U tih pet kanona određeno je: a) pojam ili definicija svetišta (kan.1230), b) narodno i međunarodno svetište (kan. 1231), c) statut određenoga svetišta (kan. 1232, § 1-2), d) povlastice (kan. 1233), e) pastoral u svetištu (kan. 1234,§ 1-2).

Svetišta i hodočašća pripadaju pastoralnoj djelatnosti Crkve kojom posvećuje ljude Bogu i njihov intimni odnos s transcendentnim Stvoriteljem kojemu su usmjerene sve stvari. Posebno posvećenje vjernika Kristu s Bogorodicom (najviše je svetišta posvećeno Bogorodici) ili sinovstvo Božjega naroda s majkom Božjom i majkom Crkve – Božjega naroda. Na hodočasničkim mjestima ili svetištima vjernici dobivaju onu duhovnu snagu koja im pomaže da vjernije žive svoje krštenje. U svetištima ili “svetim mjestima” posebno se očituje milosrdni Bog. Susret s Bogom na posvećenom mjestu ili svetištu kršćanin doživljava svoje *biti s Bogom* i religiozno osjeća da se zajedno s drugim, posebno s hodočasnicima, trajno zavjetuje i predaje Bogu na jedan izvrsni-

² G. GRACCO, Tra santi e santuari, u: RAZNI AUTORI, *Storia vissuta del popolo cristiano*, Torino, 1985., str. 262. Usporedi: Odgovor Svete kongregacije za sjemeništa, 8. veljače 1956. godine: “Excme Domine: Cum Summus Pontifex peculiari quinque Emorum cardinalium Congregationi dubia quaedam ad Seminararia spectantia concedidisset examinanda quorum unum respiciabat Sanctuarium quoddam adnexum domui religisae exemptae, utrum numpe tributo pro Seminario de quo in can. 1356 C. I. C. esset obnoxium...” Dakle, redovnička kuća, iako je u njoj sjemenište, obvezna je davati prirrez za sjemenište “tributo pro seminario”, osim ako nema drugih prihoda, u tom je slučaju izuzeta od davanja prirreza iz kase svetišta za sjemenište (5 %), itd.

ji način. Kršćanin se u svetištima osjeća dijelom Božjega naroda jer u svetišta hodočasti s Isusom, Marijom i s hodočasnicima kao vidljivi Božji narod. Vidljiva Crkva Božja posebno se očituje na hodočasničkom putu na ovoj zemlji.

SPONTANO HODOČAŠĆENJE U SVETIŠTE

Posebna posvećena mjesta ili crkve u Kristovoj Crkvi nalazimo već od prvih godina kršćanstva, posebno je poznato hodočašće na grobove kršćanskih mučenika. Takva hodočašća iz osobite pobožnosti usko su povezana uz pučku pobožnost. Tako u ranoj crkvenoj povijesti imamo hodočašća u Svetu Zemlju, posebno nakon godine 326. kada je sv. Jelena pronašla Isusov križ i započelo se hodočastiti Isusovu križu. Prva svetišta, što je i razumljivo, najprije nalazimo u Svetoj Zemlji, uz hodočašćenje Isusovu križu, ima također i hodočašćenje u bazilike Isusova rođenja i Uzašašća.

Nakon Svete Zemlje vjernici hodočaste u rimske katakombe te na grobove prvaka apostolskih Petra i Pavla. U srednjem vijeku (od X. stoljeća) vjernici posebno hodočaste svetomu Jakovu u španjolsko svetište sv. Jakov u Composteli, ali i prije toga od god. 663. imamo svetište u Monte Garganu u Italiji. U srednjem je vijeku već poznato svetište: u Loretu koje postaje dijeceza 5. studenoga 1585. Papa Inocent XII., 5. kolovoza 1698., osniva Loretsku kongregaciju koja posebno upravlja svetištem. Ta je kongregacija bila sve do 1908. Nakon toga osnivaju se svetišta u Lourdesu, Pompejima, sv. Nikola u Baru (Italija), sveti Franjo u Asizu, sv. Ante u Padovi, kao i marijanska svetišta Guadalupe, Częstochowa, Lurd i Fatima. Danas su posebna svetišta rimske bazilike: S. Pietro, S. Paolo, S. Giovanni in Laterano, S. Maria Maggiore, S. Lorenzo izvan zidina Rima.

Spomenimo i neka svetišta u Hrvatskoj: u Mariji Bistirici, svetište Aljmaš, Solin, Vrpolje, Vepric (blizu Makarske), franjevačko svetište u Sinju, na Visovcu, Trsatu. Što se tiče Međugorja, mnogi ga nazivaju svetištem, ali istini za volju Međugorje još nema službenog priznanja mjerodavne crkvene vlasti da se uopće može nazivati svetište.³ Naše razmišljanje o svetištima ne bavi

³ Neki su naši biskupi već slavili hodočasničku misu u Međugorju 1991. Biskup Franjo Komarica je na večernjoj hodočasničkoj misi, izjavio da dolazi "u ime svih biskupa BK. ... i biskupa Žanića, a biskup Žanić sa sarajevskim biskupom

se pitanjem autentičnosti ukazanja Gospe u Međugorju, već prvenstveno promatramo svetišta kao mjesta hodočašća. Govor o autentičnosti ukazanja Gospe u Međugorju razlikujemo od govora o svetištu u Međugorju. I za pravno priznanje svetišta kao i za teološko priznanje ukazanja nužno je očitovanje mjerodavnoga crkvenog autoriteta.

POJAM ILI DEFINICIJA SVETIŠTA

Pravni pojam ili prvu službenu definiciju svetišta crkveni je zakonodavac donio tek u Zakoniku iz 1983. u kan. 1230. u kojemu čitamo: "Nazivom svetište označuje se crkva ili drugo posvećeno mjesto kamo mnogobrojni vjernici, iz osobite pobožnosti, hodočaste s odobrenjem mjesnog ordinarija." Dakle, za svetište se traži:

- a) neka crkva ili neko drugo posvećeno mjesto kamo mnogobrojni vjernici, iz osobite pobožnosti, hodočaste. Dakle, treba biti neko posvećeno mjesto⁴ gdje hodočaste mnogobrojni vjernici. U svetištu se treba držati liturgijskih propisa kao i pučke pobožnosti. U svetištima se posebno časte svete slike, kipovi, grobovi pojedinih svetaca te otajstva Blažene Djevice Marije: rođenje, uzašašće, navještenje, itd.
- b) da bi neko posvećeno mjesto bilo svetište, traži se *odobrenje mjesnog ordinarija*. Dakle, da bi neku crkvu ili posveće-

sudjelovao je u hodočasničkoj misi. "Štovanje je, dakle, priznato", zato, mislim da bismo, blago rečeno, mogli smatrati već indirektnim priznanjem Međugorja (ne dokumentom) kao hodočasničkog mjesta u kojemu se posebno slavi Bogorodica, pod nazivom Gospa Međugorska. Vidi: K. JOLIĆ, Štovanje u Međugorju - priznato?, u: *Marija*, 11/1992, str. 332-335.

O Međugorju treba imati u vidu, dvoje: 1. još nemamo službeno Crkveno priznanje svetišta i Gospinih ukazanja nekim teološkim odnosno pravnim dokumentom, i 2. tko treba priznati svetišta: dijecezanski biskup u Mostaru ili netko drugi? Je li Međugorje biskupijsko, nacionalno ili međunarodno? Po našem sudu svetište je Međugorje nadišlo značenje biskupijskog ili nacionalnog svetište, ono je zaista postalo *via facti* međunarodno i kao takvo trebala bi ga priznati Sveta stolica, uvijek, imajući u vidu, dakako, stav dijecezanskoga biskupa u Mostaru. U takvim slučajevima Sveta stolica već zna što joj je činiti. Za sada nam treba vjera u Crkvu, nada i strpljenje. Isus Krist iz Petrove lađe-Crkve, poučava narod te posredstvom svoje i naše Majke može činiti također i čudesa. Kada će Crkva prepoznati nadnaravnost događanja u Međugorju? Nije nam poznato! Do tada držimo se uputa mjerodavnoga crkvenog autoriteta i članka iz vjerovanja "Vjeverujem u Svetu Crkvu Katoličku...".

⁴ Kan. 105. "Sveta su mjesta ona koja se posvetom ili blagoslovom što ih propisuju bogoslužne knjige određuju za bogoštovlje ili pokop vjernika."

no mjesto smatrali svetištem, nije dovoljan samo to što tu hodočaste veliki broj vjernika, nego se za svetište traži također i odobrenje mjesnog ordinarija. To se odobrenje ne traži uvijek: npr. ako se radi o nekoj staroj tradiciji ili nekom starom posvećenom mjestu gdje od davnine (preko stotinu godina) mnogobrojni vjernici hodočaste iz osobne pobožnosti. Gledajući čisto pravno, ne bi za takva stara mjesta trebalo odobrenje mjesnog ordinarija. Takva su mjesta gdje vjernici hodočaste više od stotinu godina. U svetištima se ponajprije njeguju pučke pobožnosti (hodočašće, krunica, put križa), i sl. Procedura je sljedeća: odobrenje mjesnog ordinarija, odobrenje mjerodavne Biskupske konferencije i eventualno Svete stolice.

STATUT SVETIŠTA

U najvećem broju slučajeva, posebno to ovisi o karakteru svetišta, samim odobrenjem svetišta od mjesnog ordinarija takvo svetište postaje javna pravna osoba u Crkvi (usp. kan. 115, § 2; 116, § 1 i 2). I ona svetišta koja su od pamtivijeka, ako okolnosti to dopuštaju, mogu biti crkvene javne pravne osobe. Kao crkveno javna pravna osoba svetište treba imati posebni statut kojim se određuje ispravno djelovanje svetišta: da ne dolazi do napetosti oko prava rektora i upravljanje vremenitim dobrima i pravnog odnosa prema ordinariju i drugim mjerodavnim vlastima. Bilo koje svetište razlikuje se od župe ili biskupije kao pravne osobe ili određene kuće ili ustanove posvećenoga života. Ono kao takvo djeluje prema vlastitom statutu. Odobrenje statuta svetišta ovisi o kakvom je svetištu riječ: 1. biskupijsko je svetište ono koje je odobrio dijecezanski biskup (kan. 1232, §1) i on, uz pravnu proceduru, donosi statut svetišta; 2. narodno je svetište ono kojega je odobrila biskupska konferencija, jer ona donosi Statut narodnoga svetišta; 3. međunarodno svetište odobrava Sveta stolica (kan. 1231) koja ujedno donosi i Statut međunarodnog svetišta. I jedna i druga i treća vrsta svetišta djeluje prema određenom statutu.

Statutom se određuje sljedeće:

- a) *Svrha svetišta* jest prihvaćanje vjernika koji spontano hodočaste, pojedinačno kao i onih koji hodočaste organizirano vođeni župnikom ili nekim drugim vjernikom sa zdravom nakanom iz pobožnosti. "Čini se da su hodočašća najstariji

oblik pučke pobožnosti.”⁵ Posebno su u svetištima naglašene *pučke pobožnosti* kao što je moljenje krunice, put križa, trodnevnice i devetnice, procesije. U svetištima se na poseban način promiče slavljenje Euharistije, svete ispovijedi, štovanje Bogorodice i svetaca. Procesije oko svetišta vrše se prema ustaljenom običaju. K tome, valja pridodati pastoral u svetištu: održavanje raznih vjerskih tečajeva za klerike i laike te članove posvećenoga života, predavanja, homilije ili duhovne vježbe za sve vrste vjernika. Svrha je svetišta napredak u vjeri, pobožnosti i ona su uvijek u službi “duhovnog života dijeceze”.⁶ To bi bio “način na koji se kršćanstvo utjelovljuje u razne kulture i narode i kako se živi i svjedoči u narodu”.⁷ U ovoj jubilejskoj Godini milosrđa, papa Franjo izričito poziva na hodočašća u svetišta i pomirenje s Bogom i ljudima preko sakramenta svete ispovijedi.

- b) *Uprava svetišta.* Upravu čini rektor potpomognut upravom svetišta koja se vrši na temelju posebnog statuta određenoga svetišta. *Rektora* imenuje ordinarij te ima ona prava i obveze koji se nalaze u općem pravu, statutu i nalogu koje daju pojedini ordinariji. Svetište ima članove uprave svetišta koji su vjernici što ih ordinarij smatra da tu službu mogu obnašati. Članovi uprave svetišta djeluju kao pomoć rektoru, uvijek su zajedništvu s njim. Njih na prijedlog rektora imenuje ordinarij. Članovi su uprave redoviti i počasni. Redoviti članovi djeluju prema propisima statuta, nalogu ordinarija i upravitelja. Redovito im služba traje tri godine, a može i više, ako to smatra upravitelj potrebnim. Počasne se članove imenuje zbog nekih posebnih zasluga bilo materijalnih bilo duhovnih.
- c) *Vlasništvo dobara svetišta i upravljanje vremenitim dobrima pojedinoga svetišta* uređuje se posebnim statutom svetišta, ako postoji. Zato treba razlikovati dijecezansko svetište od svetišta koja pripadaju nekoj ustanovi posvećenoga života.

⁵ Usp. 55. Splitska sinoda, br. 536.

⁶ Usp. Sveta kongregacija za biskupe (od 1. 1.1968), *Directorium de pastoralii ministerio Episcoporum* 22.2. 1973 . br. 90, b., *ondje*, br. 180.

⁷ O pučkim pobožnostima vidi u : 55. Splitska sinoda: br. 536-554. U SC, 9, 12, 17. II. vatikanski sabor “veoma preporučuje pobožne vježbe kršćanskoga naroda”. “Liturgija ne iscrpljuje čitavu djelatnost Crkve”. “Duhovni se život ne sastoji samo u sudjelovanju u liturgiji”, veoma se preporučuju pobožne vježbe kršćanskoga naroda.

U takvom slučaju, trebalo bi se držati općih propisa svetišta, također propisa pojedinih ustanova posvećenoga života i propisa o odnosu između mjesnog ordinarija i ustanova posvećenoga života, kao i određene autonomije života ustanova posvećenoga života. Neka izuzetost nije predviđena kada svetište pripada redovnicima. Ostalo se na tome da se i u slučaju kada svetište pripada nekoj ustanovi posvećenoga života, treba ostati na propisima općeg prava što bi značilo da bi rektora svetišta trebao imenovati dijecezanski biskup na prijedlog višeg poglavara ustanove posvećenoga života kojoj svetište pripada. To bi značilo da rektor crkve koja je ujedno i svetište treba biti svećenik koji je pozvan vršiti svoju službu, prema Općem pravu i prema statutu dotičnoga svetišta. To bi bio član određene ustanove posvećenoga života kojoj svetište pravno pripada. U pravilu, poglavara samostana trebalo bi imenovati za rektora svetišta.⁸ U dosta slučajeva crkva u kojoj je svetište ujedno je samostanska i župna. Tu bi trebalo urediti odnose između samostana, župe i svetišta. Dalje zakonodavac u kan. 1233. kaže da se svetištima mogu dati neke povlastice kad god se vidi da to preporučuju okolnosti mjesta, mnoštvo hodočasnika i, osobito, dobrobit vjernika. U Zakoniku nema govora o izuzetosti svetišta od vlasti mjesnog ordinarija! Umjesto *izuzetosti*, Zakonodavac se zadovoljio riječju *privilegij*. Povlastice ovise o milosti crkvenih vlasti koje su mjerodavne udjeljivati posebne povlastice za određeno svetište. Rektor svetišta treba njegovati suradnički odnos između svetišta i župe kao i suradnju s voditeljima hodočašća.

d) *U svetištima se trebaju obilnije pružati vjernicima sredstva spasenja s posebnom religijskim osjetljivošću. Konkretno, vjernicima treba:*

1. revno navješćivati Božju Riječ

⁸ Kan. 556. "Rektorima crkava ovdje se nazivaju svećenici kojima je povjerena briga za neku crkvu koja nije ni župna ni kaptolska niti je pripojena kući redovničke zajednice ili družbe apostolskoga života koja u njoj slavi bogoslužje." Prema ovome kanonu rektor je svetišta druga osoba i za njega bi važili drugačiji zakoni. U slučaju da je rektor crkve ujedno i rektor svetišta i župnik onda je na dijecezanskom biskupu i mjerodavnom poglavaru ustanove posvećenoga života i družbe apostolskoga života da odrede, kako ne bi dolazilo do neslaganja jer se može dogoditi da ista osoba ima više naslova nad crkvom koja je ujedno župna i samostanska i svetište.

2. prikladno unaprijediti bogoslužni život, osobito euharistijskim i pokorničkim slavljem te neka se njeguju odobreni oblici pučke pobožnosti (kan. 1234, §1).

Potrebno je kod gradnje novih sakralnih objekata, gdje uključujemo i svetišta, pripaziti na vjerski osjećaj naroda te se u tome smislu držati kan. 1234., § 2. Tu se zakonodavac nadahnua na Konstituciji II. vatikanskoga sabora o svetoj liturgiji "Sacrosanctum Concilium", (dalje: SC), br. 124. U SC br. 124. To je prvi izvor za kan. 1234., § 2. gdje čitamo:

"neka biskupi vode brigu da pomnjivo drže daleko od Božjih zgrada i drugih sakralnih mjesta ona umjetnička djela koja se prave vjere, čudoređu i kršćanskoj pobožnosti te vrijedaju pravi religiozni osjećaj, bilo zbog iskrivljenosti oblika bilo zbog nedostatne, osrednje ili prividne umjetnosti. Kod gradnje sakralnih građevina neka se brižljivo pazi da budu prikladne za obavljane liturgijskih čina i da se može postići djelatno sudjelovanje vjernika."

Većina je svetišta posvećena Bogorodici a štovanje Blažene Djevice Marije usko je povezano sa otajstvom Crkve (o čemu se govori u osmom poglavlju *Lumen Gentium*). Ona je majka Isusova i majka Crkve koju kršćani štiju kao uzor vjere. Budući da Bogorodicu časte i drugi kršćani te muslimani, posebno u svetištima treba njegovati duh ekumenizma i međureligijskog dijaloga.

ZAKLJUČAK

I na kraju, spomenimo kan. 1234, § 2. u kojemu je crkveni zakonodavac propisao: "Zavjetna svjedočanstva pučke umjetnosti i pobožnosti neka se drže u svetištima ili pripadnim mjestima tako da se vide, i neka se sigurno čuvaju."

Svete slike, umjetnine te predmeti koje vjernici štiju treba čuvati prema propisu općeg i posebnoga crkvenog prava i posebnih odredaba Svete stolice i dijecezanskih biskupa i odredaba pojedinih viših poglavara ustanova posvećenoga života. U svetištima treba njegovati ispravnu pučku pobožnost, ne nešto proizvoljno što odudara od crkvene prakse. Za dijeljenje sakramenata, posebice svete ispovijedi i pričesti kao i slavljenje svete Mise, valja uvijek održavati liturgijski zakon (kodeks rubrika). Dakle, liturgija u svetištima, ako nema drugih posebnih odobrenih propisa, treba odgovarati propisima Opće Crkve, partikularne crkve kao i zakonitim propisima ustanove posvećenoga života.